

Юлія Браїлко

ТОПОНІМИ ЯК МАРКЕРИ ВИЗНАЧАЛЬНИХ ОЗНАК ПОЕТИЧНОГО ІДІОСТИЛЮ ІВАНА МАЛКОВИЧА

У статті проаналізовано топонімну сферу поетичного мовлення українського письменника-модерніста Івана Малковича. Зокрема з'ясовано особливості використання автором семантичного потенціалу топоніми, встановлено, що більшість із них залучаються до творення образу України. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що топонімікон є своєрідною призмою, через яку простежуються виразні риси ідіостилу поета Івана Малковича – глибинне національне світовідчуття, міфологізм й інтертекстуальність. У багатьох випадках топоніми стають засобом художнього кодування тексту, розуміння якого потребує від читача широкіх енциклопедичних знань.

Ключові слова: топонім, хоронім, гідронім, ойконім, семантика, сема, інтертекстуальність.

Іван Малкович належить до когорти поетів-вісімдесятників, котрі, за висновками дослідників, «сформували власну філософію мистецтва, індивідуальний почерк та художню естетику» [1], ставши творцями так званого пізнього модернізму в українській літературі.

Його творчості приділена значна увага літературознавців, зокрема дисертація І. В. Борисюк [4], присвячена стилетвірним функціям міфоритуальних форм у поезії В. Герасим'юка, І. Римарука та І. Малковича, наукові розвідки Н. П. Анісімової [1; 2], К. Т. Олійникової [11]. Лірика І. Малковича становить значний інтерес і для лінгвістів (навіть психолінгвістів (див. [16])), оскільки, як і поезія інших вісімдесятників, тяжіє до експериментаторства, максимально наповнена складними метафоричними конструкціями й асоціаціями, контекстуальною полісемією слова.

Однак мовознавчій науці відомі лише поодинокі дослідження в цьому напрямі. Так, лінгвістичні особливості художнього мовлення літератора та його колег по перу аналізувалися в дисертаційних роботах Т. М. Берест «Семантика художнього слова в поезії 80–90 років XX століття (на матеріалі творів молодих українських авторів)» [3], І. В. Хлистун «Власна назва в українській поезії II пол. XX ст. (семантико-функціональний аспект)» [17], у статтях Г. М. Вокальчук [6], В. П. Кононенка [8]. З-поміж численних мовознавчих досліджень помічаємо лише поодинокі наукові розвідки, увага яких зосереджена на поезії Івана Малковича, зокрема її

антропонімному складникові (І. В. Хлистун [18]) та діалектизмах (Л. І. Пена [12; 13]).

Продовжуючи пошуки І. В. Хлистун у царині Малковичевої поетичної ономастики, зупинімося на не менш цікавому розряді власних назв – топонімах, чи то топопоетонімах, як пропонує кваліфікувати такі одиниці художнього тексту В. М. Калінкін – один із найвідоміших у слов'янському світі ономастів [7, с. 98]. Як справедливо твердить сучасна українська дослідниця Т. М. Можарова, «в будь-яких творах завжди неповторним виявляється і сам склад географічних назв, і їхнє співвідношення з реальною картою описуваного простору, і стилістичні функції в макро- і мікроконтексті, а також у всій парадигмі жанрів творчості письменника <...> та у її зіставленні з творами інших авторів» [10, с. 184].

Одне з чільних місць в образній системі письменника-модерніста належить образу України, що, власне, є особливістю всієї поезії II половини XX століття (див. про це [21]). «Люблю тебе впізнавати / на всіх картинах світу / ловлю твій лет / на глобусах / прудкообертальних / мила моя вітчизно...» (1, с. 4) – цими рядками починається збірка І. Малковича «Все поруч». Тому не дивно, що в його топоніміконі більшість лексем залучаються до виформовування цього образу.

Найуживанішим топонімом у поетичному мовленні Івана Малковича є *Україна*, хоч і не можна говорити про його надмірну частотність. Але щоразу митець надає перевагу різним значенневим нюансам оніма, тож його потенціал тільки у двох випадках зреалізовано у власне топонімичних семах, зокрема в просторових паралелях *Україна – чужина* («Хто ж розбудить небо завтра в *Україні* / коли всі в чужинецький вирій відлетять?» (1, с. 233)); *Україна – Європа* («Замість співати про народні болі, / про *Україну* в європейським колі, / про Крим, діаспору, про флоту, я тепер / загруз у візіях байдужих...» (1, с. 100)). Письменник не оминає і традиційного образу України-матері («Вони йому сказали, що вони / козацький кіш – *України* сини, що по ночах б'ють ляха й бусурмана...» (1, с. 76)), і природного для українського мовлення метонімічного значення 'народ' («...гнеться хребтами

нів-України» (1, с. 78))¹. Інтертекстуальним і водночас власне авторським є розуміння України як такої, що потребує небесного захисту: «*Наш бідний Боже України, / чи ти збайдужів, а чи спиш, / чи між богами ти, як миш, тремтиш залякано й мовчиш, / що весь твій люд нечистим стіни мурє, здурений...*» (1, с. 108). Одним з епіграфів до твору «Вшанування першоджерел», звідки наведено останній приклад, є слова «*Зжалься, Боже України...*», автором яких І. Малкович указує Івана Мазепу. Але в оригіналі ці рядки мають такий вигляд: «*...зжалься, Боже, України, / що не купи маєть сини!*» (цит. за [20]). Тож можемо впевнено говорити про оригінальний образ Бога України, запозичений (і суттєво трансформований) із відомої пісні Мазепи.

Іван Малкович застосовує і стилістичний прийом парадоксу: «*Я теж майже так – / в Україні Україну / не знайду ніяк*» (1, с. 126). Декодувати його смисл можна по-різному: буквально розуміти сказане чи, експлікуючи в першому онімі сему 'територія', а в другому – сему 'національний', удаватися до філософських міркувань.

Примітно, що ойконім *Київ*, який традиційно в українському поетичному мовленні уособлює образ Батьківщини [19, с. 24], є національним символом [15, с. 45], у ліриці Івана Малковича не виконує таких функцій і позначає напрям руху («*Цієї ночі / зеленим потягом ти наближаєшся до Києва...*» (1, с. 166); «*Востаннє від'їжджаючи / з Києва додому / ти лишила в моїй книжковій шафі / свою тоненьку „Свічку зі снігу“ / з написом...*» (2, с. 200)), навіть із набуттям певних негативних конотацій («*Я хотів бути львів'янином довіку, / якби до Києва не тягла мене трясця*» (1, с. 91)). Цікаво, що з таким же призначенням уживана в досліджуваних текстах назва іншого міста – *Львів*: «*...Я метнуся на Львів і Судак...*» (1, с. 54); «*Стрімкими ріками зелених електричок / ми допливли у Львів...*» (1, с. 164), проте спостерігаємо тут і реалізацію головної функції топонімів у мовленні – локалізацію дії: «*...а в Львові ще безсмертник не зацвів, / і все було як звично: / каштани цвіт згребли у тисячі копичок...*» (1, с. 164).

Ще один традиційний символ Вітчизни, гідронім *Дніпро*, разом із топонімним значенням актуалізує символічне у відповідній корелятивній парі *Дніпро – Україна*. На відміну від нього, другий член корелятивної пари зазнає значної емпізації (звуження значення), відсуваючи на медіальну периферію топонімну семантику: «*...Дніпро для рибок – рідний край, / це їхня Україна...*» (2, с. 66).

¹ За спостереженнями М. М. Торчинського, уживаючись у такому значенні, хоронім *Україна* символізує біль і страждання [15, с. 49]. Ілюструє це і творчість І. Малковича.

Іванові Малковичу важливі й історичні фонові знання назви *Дніпро*, пов'язані, зокрема, з періодом хрещення України-Русі. Вони експлікуються в тексті за допомогою міфонімів: «*Ця казка дивна і стара, / мов пошуки святого руна: / Христос приходив до Дніпра, / Щоби повернути Перуна...*» (1, с. 62). Спостерігаємо і незвичні сакральні конотації гідроніма, зреалізовані в авторській метафорі: «*Душа – листок на стовбурі постави, / і внутрішній Дніпро, і сизий морфій снів, що снилися богам, й відгнались – перестали...*» (1, с. 13). До того ж нанизування різних, проте об'єднаних спільним образом (душа) метафор дає можливість провести семантичні паралелі *Дніпро – «листок на стовбурі постави»*, *Дніпро – «сизий морфій снів»*. Аналогізація душі з водою, на думку Л. Кравець, мотивована в українській поезії ХХ століття міфопоетичними уявленнями [9, с. 183]. Зауважимо, що дослідники вказують на міфологізм як одну з питомих рис творчості І. Малковича (див., наприклад, [4]).

Ще один спосіб метафоризації цього оніма – персоніфікація, яка відбувається шляхом поступового розгортання: у заголовку й на початку вірша актуалізується традиційна топонімна семантика («*Понад Дніпро гуде метро*» (2, с. 66)), а потім на неї проєктуються психічні й фізіологічні риси людини («*...і журиється старий Дніпро, / і сон Дніпрові сниться...*» (там само); «*...вже рибка засинає, / і сині сні старий Дніпро / на хвилях колихає*» (там само)).

Семантика інших гідронімних назв у ліричних текстах письменника тяжіє до актуалізації значення 'вода' (як-от: «*...бистра вода рибку понесла / до чужого Дунаю*» (1, с. 148)). Однак водночас такі оніми можуть абстрагізувати значення («*Ще чути пісню, але й з неї / повітає Дунай*» (1, с. 33)) чи персоніфікувати його («*Зійти під місто: Полтву, скривджену Евридіку, / за руку вивести – щоб Львів, як скупар, над водою не трясся*» (1, с. 91)). Алюзивна метафора *Полтва – скривджена Евридіка* побудована не лише на актуалізації семи 'природа', спільної для гідроніма і теоніма. Її декодування можливе лише за наявності широких енциклопедичних знань про референти цих власних назв (*Полтва* – річка, притока Західного Бугу, у межах Львова схована в каналізаційному колекторі; *Евридіка* – у Давній Греції богиня природи, яку Орфей намагався вивести з підземного царства мертвих).

Значне місце в поезії Малковича належить і образу його малої батьківщини, маркованому топонімами *Березів* (усічена форма), *Дуби*, *Криворівня*, *Івано-Франківськ*, *Передкарпаття*, *Карпати*, *Чорногора*. Цікаво, що, використовуючи в текстах назви маловідомих географічних об'єктів, автор надає читачеві мінімум енциклопедичної інформації. До прикладу: «*„Най би хоч баранчики / ніколи не виростали“ – отак гадав я собі під вечір*

/ у **Березові** / тримаючи в колінах / те перелякане диво» (1, с. 207). Установлення хоч би приблизного місцезнаходження населеного пункту, позначеного топонімом, можливе лише за умови аналізу більш широкого контексту, зокрема всього циклу – «*Враз баранчик народився*», до якого входить вірш. Цикл починається поезією «*Передкарпаття*» – своєрідним ліричним поясненням: «*Це край, / де мовкне спів флюяр / під жонови жертковий стукіт, / де так подібні до хлоп'ят / худі баранчики / і буки*» (1, с. 205). І лиш із нехудожніх джерел можна дізнатися, що Березів (точніше, Нижній Березів) – це село Косівського району Івано-Франківської області, де народився і виріс письменник.

Більш прозорим для декодування змісту виявився мікротопонім *Дуби* – неофіційна (вочевидь) назва лісу поблизу оселі ліричного героя: «*Тоді / як у нашому листівнику / закінчувався лист / і в стайні рикала маржина / що не звикла спати без підстилки / що вирушали в Дуби / за листям...*» (1, с. 202).

Інші топоніми, що беруть участь у створенні образу малої батьківщини автора, локалізують місце, у яких відбувалися важливі події в житті ліричного героя: Івано-Франківськ – місто юності (вірш-присвята «Івано-Франківську» (1, с. 136)), село Криворівня пов'язане з любовними спогадами і тугою за втраченою коханою (вірш «Ніч у Криворівні» (1, с. 197)), Карпати – це «*Там / де мені добре – / довкола гори – невисокі переважно...*» (1, с. 200).

Нечасті випадки використання оронімів у поезії Івана Малковича засвідчують значущість для письменника їхньої семи 'висота', яка стає основою творення гіперболи («*О ті небачені палаци – величезні, / як три Говерли...*» (1, с. 105), оксюморона («... **Чорногори** глибин / залягають під Карпатами...» (1, с. 200), індивідуально-авторського символу, витоками якого є міфологічне світобачення² («...кожен гуцул / після відходу / це мусить здолати / останню свою **Чорногору**» (1, с. 200).

Онім *Карпати* може також набувати антропоморфного значення: «...і зажурились ті **Карпати**, / що їх не охопив він (беркут. – Ю. Б.) крильми...» (1, с. 216).

² «У міфології багатьох народів світу гора наділена сакральними якостями <...>. Узагалі гора недоступна для простих смертних, лише герої потрапляють на неї» [5, с. 112]; «Міфологічні функції Гори різноманітні. Гора виступає як найпоширеніший варіант трансформації Світового Древа. Гора часто сприймається як образ світу, модель усесвіту, у якій відображені всі основні елементи й параметри космічного устрою. Гора перебуває у центрі світу» [14, с. 311]; «Серед когорти покоління 80-х років ХХ ст. І. Малкович разом з В. Герасим'юком, П. Мідянкою представляє так званий „карпатський терен“. Ця регіональна причетність до гірського району наклала значний відбиток на авторську міфопоетику. У поезії І. Малковича трансформуються пантеїстичні уявлення карпатських верховинців про оточуюче довкілля» [2, с. 37].

Топонімів, що позначають неукраїнські географічні об'єкти, у поезії Івана Малковича зовсім небагато. Як правило, у тексті їхнє номінативне значення відсувається на другий план, а центральними стають фонові семи 1) ближньої, 2) медіальної периферії. Наприклад: 1) «*В жіночому естві то зрине, то потоне / сріблястий острів Лесбос: мов корал, / він світиться, заманює і стогне, / аж поки в кров не випустить свій шал*» (1, с. 90) (актуалізовано інтерлінгвальні семи 'кохання', 'гомосексуальність', яких набула назва грецького острова завдяки поезії Сапфо); 2) «...до ранку спробуйте утримати в устах / гріхи сусідки – млосні, як **Сахара**» (1, с. 85) (актуалізовано семи 'спека', 'млість'); «...ось диригент, як той дзвонар ввійшов / в дзвіницю кону – рвучко, без розмов / напнув між хором ниточки незримі, / хитнулися, як дзвони, – хвиля! пів! – / і задзвонили, як в **Єрусалимі!**...» (1, с. 82) (актуалізовано семи 'релігія', 'християнство', 'храм').

У топонімі *Еллада* автора цікавить передусім сема 'давнина'. Про це свідчить уже сам вибір власної назви – стилістично забарвлена *Еллада* замість *Греція*: «*Заглянь до них, і деякі дрібнички / від мене передай: цю дрібочку вапна / я їм привіз з **Еллади**...*» (1, с. 39). Натомість конкретизувальний прикметник позбавляє топонім такого експресивного ефекту, оскільки прямо вказує на античну, а не сучасну державу: «*Вісім тисяч літ / копиту ю світ – / а все ніяк не попаду / у **Древню Елладу***» (1, с. 126). Уживаючи інші грецькі топоніми, І. Малкович удається до використання засобів фоностилістики: 1) алітерації, яка увиразнює власну назву («*Одв'ія дад'ня слів твоїх / майже нечутна*» (1, с. 218)); 2) паронімічної атракції, завдяки якій висвітлює походження власної назви (*Таврія* ← таври (назва племені, яке у I тисячолітті до н. е. заселяло Крим)), але разом із цим об'єднує в один асоціативний ряд із топонімом генетично неспоріднене слово *таверна*: «...у **Таврії таврянки й таври** / заводять сонну кров в **тавернах**» (1, с. 64).

Використовуючи в поезії російські назви *Москва*, *Росія*, *Кубань*, *Кубаницина*, І. Малкович передбачає наявність у читача історичних фонових знань³, а також географічних – для того щоб правильно декодувати, наприклад, зіставлення: «*Русяві, мов із льону, сні: / **Батурина, Галич** і ... **Росія**, / і дощі...*» (1, с. 55). Чи зрозуміти негативне значення ойконіма *Москва*, в однорідному ряду з яким наве-

³ Примітно, що І. Малкович не надає великого значення історичним фоновим знанням національних топонімів. У його поетичних текстах зустрічаємо поодинокі випадки їхньої актуалізації, як-от у вірші «Конотоп», де топоніми ретроспективно відсилають читача до козацьких часів: «*Знову коні палають в степу, / гриви зфашкують раптом, / і грімкоче глухе туп-тупу / **Трахтемирівським трактом***» (1, с. 28); «*Боже! – чути волення крізь дим, – / я не прошу потоку, / лиш дозволь моїм коням гнідим / досягти **Конотопу**...*» (1, с. 28).

дені народні назви психлікарень (львівської та київських). Ця пейоративність підсилена попереднім контекстом: *«Тоді ж в Москві ожив мікроб месії: / вона лякала всіх, що без Росії / в жінок ростимуть вуса і теде, / що нероздільні, наче крила птаха, / Москва, Кульпарків, Павлівка, Глеваха, – / і я вітав це бачення тверде...»* (1, с. 100).

У хоронімах *Кубаницина, Кубань* (вірш «Кубаницина») актуалізовано сему 'український'. Автор удається до художніх розмислів, протиставлень за національною ознакою: *«Дух – скомороха поборов...»; «...гуде свавільно-вільна кров, / ледь захирашена кацапом»; «Від лаврських бань – до руських бань / ця кров не рідшала й не гула»*. І доходить висновку, що *«кордони наші вкаже пісня / і черепи в очеретах»* (1, с. 49).

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що топонімікон є своєрідною призмою, через яку простежуються виразні риси ідіостилю поета Івана Малковича – глибинне національне світовідчуття, міфологізм, інтертекстуальність. У багатьох випадках топоніми стають засобом художнього кодування тексту, розуміння якого потребує від читача широких енциклопедичних знань.

Література

1. Анісімова Н. П. Поетичне покоління 80-х років ХХ ст. у системі пізнього українського модернізму: проблема літературознавчої рецепції [Електронний ресурс] / Н. П. Анісімова. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Apif/2010_5/anisimova.pdf (дата запити : 10.10.2016). – Назва з екрана.
2. Анісімова Н. П. Театралізована модель світу у поезії Івана Малковича з фольклорно-міфологічними мотивами / Н. П. Анісімова // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. / [відп. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ : БДПУ, 2010. – Вип. XXIII. – Ч. II. – С. 36–47.
3. Берест Т. М. Семантика художнього слова в поезії 80–90 років ХХ століття (на матеріалі творів молодих українських авторів) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Тетяна Миколаївна Берест. – Харків, 1999. – 199 с.
4. Борисюк І. В. Стилетворчі функції міфо-ритуальних форм у поезії вісімдесятичників (В. Герасим'юк, І. Ринарук, І. Малкович) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / Ірина Василівна Борисюк. – К., 2006. – 211 с.
5. Войтович В. М. Українська міфологія / В. М. Войтович. – К. : Либідь, 2002. – 664 с.
6. Вокальчук Г. М. Авторські лексичні новотвори, мотивовані прецедентними феноменами, у поетичному словнику ХХ століття / Г. М. Вокальчук // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства / за заг. ред. проф. П. П. Кононенка. – К., 2007. – Т. XVII. – С. 148–160.
7. Калинин В. М. Поэтонимология: из заметок о метаязыке науки / В. М. Калинин // Логос ономастики. – №1 (2). – 2008. – С. 96–101.
8. Кононенко В. Мовостиль західноукраїнських письменників: регіональний аспект [Електронний ресурс] / Віталій Кононенко // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – Вип. XIX–XX. – С. 17–21. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vpu/Fil/2008_19_20/02_Kononenko.pdf (дата запити : 20.11.2016). – Назва з екрана.
9. Кравець Л. Динаміка метафори в українській поезії ХХ століття : монографія / Лариса Кравець. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 416 с.
10. Можарова Т. М. Головні тенденції використання топонімів у поетичному мовленні та їхні стилістичні функції (на матеріалі поезій І. Драча) / Т. М. Можарова // Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. – 2008. – № 5 (52). – Ч. 2. – С. 184–197.
11. Олійникова К. Г. Довгі хвилі культури: І. Малкович і Ш. Бодлер / К. Г. Олійникова // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер.: Літературознавство. – 2013. – С. 104–109.
12. Пена Л. І. Діалектизми в сучасному поетичному мовленні / Л. І. Пена // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького національного університету : [зб. наук. праць / редкол. : Ж. В. Колоїз (відп. ред.), П. І. Білоусенко, А. З. Брацькі та ін.]. – Кривий Ріг, 2013. – Вип. 9. – Ч. 2. – С. 298–306.
13. Пена Л. І. Діалектна лексика в поезії Івана Малковича / Л. І. Пена // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : [зб. наук. праць / гол. ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ВДПУ, 2011. – Вип. 14. – С. 193–198.
14. Топоров В. П. Гора / В. П. Топоров // Мифы народов мира. – М. : Сов. энциклопедия, 1991. – С. 311–315.
15. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – Ч. II : Функціонування власних назв. – 394 с.
16. Тригубишин В. І. Специфіка мовної особистості І. Малковича [Електронний ресурс] / В. І. Тригубишин. – Режим доступу : http://philology.knu.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2012_42_2/308_314.pdf (дата запити : 08.08.2016). – Назва з екрана.
17. Хлистун І. В. Власна назва в українській поезії II пол. ХХ ст. (семантико-функціональний аспект) : Дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Ірина Валентинівна Хлистун. – Умань, 2006. – 236 с.
18. Хлистун І. Своєрідність художнього освоєння антропонімної лексики в поезії Івана Малковича [Електронний ресурс] / Ірина Хлистун // Режим доступу : <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/4799/1/%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf> (дата запити : 12.11.2016). – Назва з екрана.
19. Хлистун І. В. Топоніми в художньому тексті (на матеріалі української поезії II пол. ХХ ст.) / І. В. Хлистун // Урок української. – 2003. – № 10. – С. 23–25.
20. Чижевський Д. Українська література. Історія української культури [Електронний ресурс] / Д. Чижевський, М. Глобенко, І. Мірчук, В. Петров. – Мюнхен ; Львів, 1994. – С. 96–111. – Режим доступу : <http://litopys.com>

org.ua/chyzh/chy30.htm (дата запиту : 5.17.2016). – Назва з екрана.

21. Шапошникова І. В. Лінгвостилістика творення образу України в українській поезії другої половини ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / І. В. Шапошникова. – Запоріжжя, 1999. – 16 с.

Список художніх джерел

1. Малкович І. Все поруч. Вибрані вірші, переклади, есеї, інтерв'ю / Іван Малкович. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2010. – 336 с.

2. Малкович І. Подорожник. Вибрані вірші / Іван Малкович. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. – 240 с.

Yuliya Brailko

TOPONYMS AS MARKERS OF DEFINING FEATURES OF IVAN MALKOVICH'S POETIC IDIOSTYLE

The material for the research has become Ukrainian modernist poetry of Ivan Malkovych, which tends to experimentation, mostly filled with complex metaphorical constructs and associations, contextual polysemy of words. The author's particular usage of semantic potential of toponym has been found in the article, it has been established that the majority of them are involved in

creating the image of Ukraine. The semantic potential of onym is implemented in appropriate toponym semas (including spatial parallels Ukraine – exile, Ukraine – Europe) and national cultural (Ukraine – mother; Ukraine – people). Intertextual and simultaneously the author's actual understanding of Ukraine is in need of heavenly protection. A significant place in poetry of Malkovych belongs to the image of his small Motherland, marked by toponyms Birch, Oak, Kryvorivnya, Ivano-Frankivsk, Precarpathians, Carpathians, Chornohora. There are not many toponyms denoting non-Ukrainian geographic features in the poetry Ivan Malkovych. Typically, their nominative value is overshadowed and background semas become central 1) near 2) medial periphery. Carried out research leads to the conclusion that toponymikon is a kind of prism through which expressive features of poet Ivan Malkovych's idiosyle are traced – deep national attitude, and mythology intertextuality. In many cases, the toponyms are means of artistic text encoding, the understanding of which requires extensive encyclopedic knowledge from a reader.

Key words: toponym, horonym, hydronym, oykonim, semantics, sema, intertextuality.

Надійшла до редакції 16.02.2017 р.

УДК 37.016.091.33:81.161.2

Наталія Котух

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІГРИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті схарактеризовано сутність, значення, можливості, діапазон, структуру, специфіку інтелектуальної гри, висвітлено особливості організації навчальної ігрової діяльності на уроках української мови.

Сучасна психолого-педагогічна наука визнає гру важливою формою життєдіяльності, що охоплює всі періоди життя людини. Гра не є віковою ознакою; протягом життя вона супроводжує кожного, змінюються лише її мотиви, зміст, правила, форми, ступінь серйозності сприйняття та вияву емоцій. Інтелектуальний розвиток учнів неможливо уявити без мотиваційної сили гри через її дотичність до найцікавіших реалій життя, актуальних подій, глибинні зв'язки з найважливішими галузями людської діяльності: культурою, наукою, мистецтвом. Таку систему зв'язків не установити без ігрових технологій навчання, у яких учень активно діє, мислить, будує, комбінує, моделює світ за допомогою мови. Гра відтворює світоглядні установки, ідеали, погляди, переконання як результат освоєння дитиною певної сходинок соціального світу тими мовними засобами, якими вона володіє на рівні свого розумового розвитку. Ігрові технології навчання мови ґрунтуються на системному вивченні мовного матеріалу, на знанні

одиниць мови, норм їхнього використання та способів творчої інтерпретації.

Ключові слова: інтелектуальна гра, мовні, мовленнєві, комунікативні ігри, теорія дидактичної гри.

Усе наше життя – це ігровий майданчик, де доводиться постійно грати в ігри: дитячі, спортивні, розважальні, навчальні – різні. Виникнення ігор пов'язують зі своєрідною репетицією трудових процесів та суспільних відносин. Ігрова діяльність дитини як одна з провідних форм становлення й розвитку її особистості давно отримала філософське та психолого-педагогічне обґрунтування. Гру називають простором внутрішньої соціалізації дитини, засобом засвоєння соціальних установок, стверджують, що це особлива форма дитячого життя, вироблена суспільством для управління розвитком дітей. Вагомий внесок у теорію гри зробили відомі психологи і педагоги Б. Г. Ананьєв, Ж. Піаже, С. Л. Рубінштейн, К. Д. Ушинський, П. І. Під-

© Н. Котух, 2017